HORTI BOTANICI MANTUANI HOSTORIA, DESCRIPTIO, TYPUS AUCTORE...

Domenico Nocca

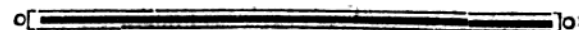

HORTI BOTANICI MANTUANI
HISTORIA, DESCRIPTIO, TYPUS

AUCTORE

DOMINICO NOCCA

PROF. BOTAN. MANTUAN. &c.

HORTI BOTANICI MANTUANI

HISTORIA, DESCRIPTIO, TYPUS

AUCTORE

DOMINICO NOCCA

ORDINIS PRÆDICATORUM
SACRÆ THEOLOGIÆ MAGISTRO
MANTUÆ BOTANICES PROFESSORE
HORTI PRÆSIDE:
MANTUANÆ SCIENTIARUM ET ARTIUM,
AC TURICENSIS PHYSICORUM ACADEMIÆ SOCIO.

Novum non eſt, neque omnino inſolens, eos, qui in Botanicæ ſtudio toti verſantur, primam Academicorum Hortorum originem, ſeriem, viciſſitudines, progreſſus varios: eorundemque una Præſides, Profeſſoresque tam utilis Facultatis, ſuo velle ordine deſcribere; & ſingulatim etiam nominando, ad promeritorum rationem unumquemque celebrare. Ac potius quod id jam fecerint aliqui, probem, ac laudem, cum pars Botanicæ Hiſtoria hæc ipſa videatur; quod aliorum nonnunquam narra-

tione decepti, minus vera quandoque protulerint, facile, ac perlubenter ignoscam. Quod mihi pariter, si quid in hac Mantuani Horti tractatione ob id ipsum erravero, expedite ab aliis velim, ultroque donandum.

Jam ut de mea etiam loquar scribendi forma, haud sane vereor, ne quis me parum candidæ, inornatæque prorsum latinitatis incuset. Duæ namque istæ, pure scilicet, eleganterque scribendi, difficillimæ profecto eloquentiæ partes, ab his tantum jure meritoque deposci debent, ac solent, qui ad utrasque suis in lucubrationibus rite exequendas pares se putant, & vero conantur. Me autem neque parem esse fateor: neque ullo etiam in hanc mihi comparandam laudem, voluisse modo contendere, ipsa, credo, per se satis declarat, declarabitque ut cum maxime tota sequens oratio.

Dixi, novum non esse, neque plane insuetum, Botanicos suis de Hortis, suæque Facultatis Professoribus vel copiose differere, eosdemque laudando, definite enumerare. Atque id quidem summi, inter alios, præstitere jam Viri, Murraius in Prodromo Floræ Gœttingensis: Joannes Targionius Tozzettius in Catalogo Plantarum Horti Cæsarei Florentini: Adansonius — Familles des Plantes tomo primo —: Tournefortius — Isagoge ad Institutiones Rei Herbariæ —: Joannes Calvius Cremonensis, publicus Pisis Cathedræ Medicæ primæ Professor suo in opere, cui titulus — Commentarium inserviturum Historiæ Pisani Vireti Botanici Academici —; ac novissimis etiam temporibus Encyclopediæ Botanicæ Auctor, quem ajunt notissimum esse Dominum de la Marckium. Qui tamen postremus, articulo *Jardin* dicti operis, in hodiernis, Principum munificentia, Botanicæ-

que cultorum ſtudio, ac favore, inveƈtis Hortis, ac Profeſſoribus enuntiandis, falſo fortaſſe duƈtus relatu, paſſim aberravit. Nonnullos enim, qui ſane quidem exſtant, oblivione penitus conterit Hortos: aliosque una, qui nunquam proprie tales fuere, Profeſſores Botanicæ Dela Marckius facit, ac nominat. Ad hæc autem perſpicue dignoſcenda illud videre ſat eſt, quod eruditus cæteroquin Auƈtor hac ſuper re de Italia ſcribit; quæ utpote ab ipſo longe diſſita, vel ob id fortaſſe, ad tutiſſimas hujusce faƈti notiones eidem ſuppeditandas minus fuit idonea.

Re quidem vera Florentinus Botanicæ Profeſſor eſt doƈtus D. Oƈtavianus Targionius, filius Scriptoris Operis — Dè Viaggi in Toſcana; — minime vero, ut Dela Marckius refert, Nobiliſſimus, Speƈtatiſſimusque Antiſtes D. D. Angelus Fabronius, qui Piſis plerumque degit: atque ut eſt omnibus veriſſime præditus virtutis, & ingenii ornamentis (quemadmodum præclara ejus ſcripta produnt), jure idcirco celeberrimæ vetuſtiſſimæ Piſanæ Studiorum Academiæ regimen jamdudum tenet, ac præfeƈturam.

Romæ pariter publicum Botanicæ Doƈtorem quemdam vult eſſe Dominum Minaſium. Nemo ſane alius, quod ſciam, e gente Minaſia hiſce ſtudiis ſedulam navavit operam, niſi Pater Sacræ Theologiæ Magiſter, Antonius Minaſius meus Sodalis, Vir hercle ſtudioſiſſimus, atque ad optima quæque aptus natus. Is porro, ſupplemento perinde, ad aliquod tantum tempus Rem Herbariam publice in Urbe edocuit: eique paullo poſt ſcitiſſimus Dominus Jacobus Martellius in munere ſucceſſit.

Novam præterea Botanicæ Scholam, novumque posuit laudatus Dela Marckius Vicetiæ Hortum, Professoremque Dominum Turra: qui in privato dumtaxat Excellentissimi, ac Reverendissii Patricii Veneti D. D. Cornarii, ejus Civitatis Episcopi, ac de Literis universis, deque Facultate Botanica singulariter benemeriti, Horto, herbarum studia excoluit. Utique vero ingeniosissimus Turra typis plura consignavit rem nostram optime amplificantia, uti sunt (— L'Illustratione sù la Echinophora: Primitiæ Floræ Italicæ: Farsetia novum genus &c. —) quæ sane ipsum ut egregium Botanicum jure scripta commendant; tametsi certe hujuscemodi nunquam fuerit Facultatis Professor.

Encyclopediæ tandem Auctor publicum postquam Botanicæ Magistrum, atque Hortum minime hercle existentes nominavit: alium quinque ferme abhinc lustris verissime florentem plane silentio præterit; Parmensem scilicet satis amplum, pluribusque optimis ornatum Plantis, nec non Caldario ad Adansonii normam accuratissime erecto, congruentique itidem ad necessarios annales sumtus persolvendos pecuniarum summa munitum. Cujus quidem jam inde ab initio est Præses, Regiusque simul Botanicæ Professor D. Joannes Guatterius, Vir certe eruditus, atque omni laudatione dignissimus.

Præmissa breviter, nec omnino, ut puto, ab re nostra errorum facti detectione, unde dilucide, tutoque veritas innotesceret, ad contexendam modo primævæ item, si fas est, originis, instaurationis, processus Mantuani Horti Academici Historiam statim venio. Quam vero perlibenter scriptionem suscipio, repetitæ ut efflagitationi optimæque præstantissimi literati Viri

Jacobi Rœmerii Turicensis Doctoris erga me voluntati obsequar, qui sponte sibi sumsit hanc ipsam una cum delineato, pictoque per me pariter ejusdem Horti Typo, sua inter erudita Opuscula, evulgare: postremum sane, ac levissimum eorundem ornamentum. Quanquam multis postea Rœmerius occupationibus ut arbitror, impeditus id minime præstiterit: ejusque loco eximius alter Turicensis Doctor Paulus Usterius comiter mihi favens, sua in præclara variorum item eruditorum Opusculorum collectione Commentariolum exceperit.

Itaque si a primis Horti hujus nostri auspiciis ejus derivetur origo, tantam certe hic præfert vetustatem, ut nulli perinde suo in exordio secundus videatur. Quisquis profecto antiquissimæ Urbis Mantuæ Annalium notitiam tenet, haud ignorat Vegetabilium quoque scientiæ amatores, cultoresque hic egregios identidem prodiisse. Sapientissimi mehercule Albertus Hallerus in Bibliotheca Botanica,. & Vanderlindenius optimum ab hujusce Civitatis Medicis elucubratum Opus probant, inscriptumque — Antidotarium Mantuauum a Medicis Mantuanis ex multis Auctoribus collectum, castigatum, digestum: cujus prima sectione descriptiones compositorum medicamentorum, quæ publico usui sunt, continentur; secunda simplicia quædam medicamenta declarantur, & nonnulla, quæ ad parandi modum attinent — Venetiis apud Valgrisium in 8°. 1559. Id enimvero Antidotarium *Suis in Sermonibus super Antidotarum, ac Medicaminum sumendorum compositiones* ab eodem Vanderlindenio honorifice sane pluries in medium affertur; quod argumento certe est, egregium illud fuisse Opus Mantuanorum Collegii Medicorum.

Cunctis paucos post annos *Vanderlindenii Sermonum* distractis exemplaribus, doctus Mantuæ Pharmacopola Philippus Costa de communi Societatis bono, commodisque mire sollicitus, eos ipsos, ab se primum diligentissime recognitos, emendatos, adauctos, longeque prioribus sui Auctoris Vanderlindenii præstantiores: ac perinde novos Sermones, suo studio, atque opera redditos, nitidis postea formis (nescio an etiam aere proprio) hic jussit excudi per Mantuanum Typographum Franciscum Osanna in 8°. Neque vero id fieri melius poterat, quam ab homine in Officina Medicamentaria exercitatissimo, herbarumque summopere per illud tempus intelligenti: quas etiam (nulla habita ad impensas ratione) tum ad privata sua studia, tum ad aliorum profectum, rariores singulas, minusque ea ætate cognitas, multo jam antea Philippus Costa collegerat; indiesque, quotquot sibi ex optimis offerebantur, mercari non prætermittebat.

Naturalem Historiam universam, maximeque Mineralogiam sapiens iste Pharmacopola adamabat; ac cum (teste Excellentissimo Cavallara sua quadam in epistola ad Excellentissimum pariter Hieronymum Conforto data, atque in libro prædictorum Costæ Sermonum impressa) amplissimæ simul esset ipse Costa fortunæ, in hac quoque, Mineralogiæ nempe, aliarumque insigniorum Naturalium Rerum, Veterumque itidem Monumentorum collectione facile potuit excellere. Eoque magis, quod a magni nominis ejus ævi literatis Viris Aldroando nempe Ulisse celeberrimo, Hieronymo Mercuriali clarissimo, Nocettio, optimo Apuæ Medico, Francisco Accorombonio, Francisco Alexandrio, aliisque, quorum fuerat

literario commercio honestatus, perrara ex supra laudatis rebus omnibus liberalissime dono habuit plurima: unde omnigenam, Cavallara ipso referente, Philippus Costa & sibi, & ceteris Naturæ, atque Antiquitatis studiosis, domi Pinacothecam instruxerat. Vere quidem si doctus Scriptor, ac Medicus, Clinicesque sua hac in Patria Professor Primus D. Aloysius Franciscus Castellanius dudum præcogitatum de Mantuanis Viris Illustribus Commentarium pervulgabit, eruditi Costæ, aliorumque pariter ingenio, doctrinaque præstantium Mantuæ Civium, qui Rei Herbariæ toti vacavere, labores, ac fructus copiose, sciteque magis pro more suo explicabit: tutioribusque argumentis hucusque per me dicta facile confirmabit.

Ex prænarratis interea colligi non omnino immerito potest, aliquem hic ab antiquis usque temporibus Hortum Botanicum floruisse: vel privati is tantum juris foret, ac sumtus: vel ad sustinenda pro eo curando, amplificandoque impendia, Medici quoque Antidotarii commemorati auctores suam per se singuli pro voluntate symbolam darent: aut totum una simul Collegium Medicorum annalium particeps esset Horti istius expensarum; qnæ quidem a verisimilitudine non abhorrent.

Verum hactenus prolata firmo haud satis fundamento nixa ponantur, apta ut hinc duci argumenta queant, remotam adeo Mantuani Botanices Horti originem probantia. Talia certe futura fore non arbitror ea, quæ dicturus sum modo de Præclarissimo Marcello Donato, ob id quoque postremis hisce temporibus, ut cum maxime fama inclyto, ac notissimo; quod egregios ejus mores, summam in Medicina tradenda, exercendaque peri-

tiam, Studia varia, Dignitatis gradus &c. exquisito emisso ejusdem Marcelli vitæ Commentario, præfatus vere Doctor, ac Professor D. Aloysius Franciscus Castellanius exposuerit. Quæ porro hic a Marcello Donato facta subiiciam, remotiorem, profecto, quam vulgo opinantur, Mantuani Vireti Botanici Academici originem evidenter ostendent.

Anno millesimo quingentesimo trigesimo octavo natus est egregius noster Donatus: propterea que haud multum post tempus ab ignoto orbe, felici tam ausu, per insignem Columbum pervio nobis facto. Cumque de optimis in nova Mundi ora detectis, advectisque ad nos usque simplicibus, per ea tempora sæpenumero inter doctos homines sermo haberetur; Donatus primam vix fortasse assequutus juventam, Stirpium & ipse, earumque præcipue nuper detectarum (dicente quippe Ovidio — Cunctarum est novitas gratissima rerum —) amore incensus: ad majorem postea, ingeniosioremque ætatem, ac studium ductus, in id continuo cogitationes omnes suas intendit. Unus tum Hispalis Medicus eximius, Herbarumque & ille amantissimus, Nicolaus cognomento Monardes, novorum Exoticorum Simplicium historiam patria rite lingua conscripserat; qua quidem a nostro Donato statim conquisita, adepta, cupidissimeque e vestigio, ac summa cum voluptate perlecta: atque, quo erat ingenio, bene perpensa; quæque illico, amicorum, quos plures habebat, favore, ac diligentia, sibi studuit comparanda, Medicinæ præsertim usui utiliora, ac necessaria. Conjectare hinc non immerito licet, hominem consideratissimum, ac sollertissimum, iisdem, quæ obtinuerat, conservandis Simplicibus, domi ocius Hortum

paraſſe; eoque magis quidam id ſecuritate affirmari poſſe video, quandoquidem in Opuſculo a ſe edito — De Radice Mechiocoana pagina tertia — ſic ait: „ Singula (ipſiſſima eſt ejus phraſis) „ Singula æque, ut fas fuit, „ experiri libuit. „ Quod autem illud verbum *Experiri*, non modo ſit intelligendum, cum dictam ægrotis ſumendam Radicem indiceret: verum etiam de illius ab ſe accurate præſtita domi cultione interpretari debeat, ex duplici videtur inferri poſſe Marcelli Donati Teſtamento; priori ſane ſub die quinta decima Maji Anni milleſimi quingenteſimi octogeſimi primi, ſubſcripto per Notarium, cognomine Maſcoppium; altero, ac poſtremo ſub die decima octava Aprilis Anni milleſimi quingenteſimi nonageſimi noni, ac ſubſcriptione ſignato Publici pariter Notarii Cæſaris Riccii: quibus certe exiſtenti jam Horto conſtantiſſime alludit, firmiterque inſuper mandat, propriis ejus Bonis conducendum — Unum Zardinerium (ſic Publicus Scriba expreſſim loquitur), qui attendere habeat Viridario, quod manutenere de Simplicibus diverſis ordinavit pro uſu, & ad beneficium D. D. Medicorum, & Aromathoriorum Mantuæ, ac etiam pro bono publico. —

Meæ huic aſſertioni magnum, ut par eſt, robur addit literatiſſimus per omnia plane Dominus D. Xaverius Abbas Bettinellius Mantuanus in annotationibus ad binos ſuos *De Literatura, Artibusque Mantuanis* Academicos Sermones; qui cum ſint elegantiſſimi, puriſſimoque, ex uſu ſuo, idiomate italico conſcripti, omnium ubique eruditorum facile manibus teruntur: ob idque videri a quoquam, conſulique hac etiam ſuper re commode queunt.

Validissime tamen meam probat assertionem nonnullarum vetustissimi omnino trunci proceritas arborum, nostra adhuc ætate virentium in Cavædio domus, plenissimi modo juris, Nobilissimæ Gentis De Bevilacqua: ubi Simplicium Viridarium Marcellus Donatus inseverat, fontibus etiam ad jucunditatem, expeditioremque ejus irrigationem instructum; veluti geminæ efferunt priscæ Inscriptiones a Donati Viridario in Regiam insignem Mantuanam Pinacothecam delatæ: atque una cum aliis ejusdemmodi in Opusculo, quod fert titulum — Museo della Reale Accademia di Mantova, — suppresso nomine, recens emissæ ab acutissimo Scriptore Domino Matthæo Bursa a Secretis Mantuanæ Scientiarum, & Artium Academiæ; cujus merito nunc assidet gubernaculis summo loco natus D. Hieronymus Comes Murarius, *Dalla Corte* nominatus, Vates certe maximus, ac religiosus: qui binis Epigrammatum Italicorum *De Romana Historia*, & *Universa Philosophia* impressis Centuriis, multum jam sibi nomen verissime comparavit: majora etiam ac-tutum Eques doctus, optimusque editurus.

Sunt autem indicatæ modo Inscriptiones, quæ hic sequuntur:

Prima.

Marcellus
Posuit
Novo
Decore
Donatis
Que
Sodalibus
Que
Fontem.

Altera.

Hic
Lymphis
Ubi. Limpidis
Lavemur
Sedetur. Sitis
Hortus
Irrigetur
Obrepat
Placido
Sopor
Suſſurro.

Nihil autem, aut parum certe miror, tam longum effluxiſſe tempus, quin vel cogitatum unquam ſit ea perpetrare, quæ ad commune bonum noſter ſapientiſſime, ſaluberrimeque Donatus pro ſuæ hujus Patriæ caritate conſtituerat. Id enim plerumque eſt rerum illarum fatum, infortuniumque, quæ etſi ſanctiſſime commiſſæ, imperatæque, ut fiant: non continuo tamen a jubentis denati præſcripto efficiuntur. Quocirca hæc quoque variorum viciſſitudinibus temporum obnoxia, omninoque poſt obliterata, nullo negotio depereunt; quemadmodum Horto vere accidit noſtro, ea plane tempeſtate deperdito, in qua Donatiano debuiſſet munere ut cum maxime inclareſcere. Ita porro infeliciſſime res ceſſit, quin forte ullus ad Donati conſtituta animum adverteret: immo vero quin aliquis eadem fortaſſe reſciſceret.

Sereniſſima Margarita Gonzaga Sereniſſimi Ferrariæ Ducis Vidua, prope Marcelli Donati ædes, ac Viridarium Regiam Suam ædificavit. Iſabella dein Clara, Archidux Auſtriæ, Caroli Ducis Mantuæ Primi morte & Ipſa Viduata, anno milleſimo ſexcenteſimo ſeptuageſimo primo, ſupra dicto Margaritæ Gonzagæ illuſtri jam Domicilio, totam, una etiam cum Viridarii loco, pariter

juſſit conterminam Domum adjungi: quæ plane ipſa erat, quam Marcellus Donatus, inſignis enuntiati Vireti Academici auctor, eximiusque ſane ſuæ Mantuæ benemeritus, habitabat. Tum finem habuit, prorſumque eſſe deſiit Mantuanus Botanicæ Hortus, primiter in vera ſuæ propriæ formationis origine inſpectus; eaque natus ætate, qua probe, acriorique primum judicio jucundiſſima coepta ſunt Herbarum Studia, & vero utiliſſima.

Sed de remota, latiſſimeque conſiderata Vireti Botanici Academici exiſtentia ſatis, vel etiam nimium multa.

Publicum tamen, annuentibus, ut ſpero, Optimis Studiorum inclytæ hujusce Urbis Moderatoribus, ad beneficentiſſimi Donati nominis immortalitatem, grati animi ergo, monumentum erigendum decrevi: adjecto item æquiſſimo ſubſequenti elogio.

Marcello. Donato
Patricio. Mantuano
Caſtri. Ponzani. Comiti
S. Stephani. Equiti. Primi. Ordinis
Sereniſſimi. Mantuæ. Ducis
Vincentii. I.
A. Secretis. Conſiliisque
Græcarum. Literarum. Docto
Philoſopho. Medico. Scriptis. Etiam. Editis
Clariſſimo
Quod
Horto. Academico. Conſervando. Amplificando
Hæredium. Dono. Dederit
Beneficii. Memor
Dominicus. Nocca. Familiæ. Prædicatorum. Alumnus
Regius. Mantuæ. Botanices. Profeſſor
Atque. Horti. Præſes
Viro. Literatiſſimo
Ac. De. Patria. Optime. Merito
P.

Editiore autem, quo nitidiſſime videantur, hæc poni curabo novi hodierni Botanicæ Vireti loco, de cujus nupera, ſtrićteque ſumta conſitione, variationibus, proceſſu, Præſidibus, ac publicis usque ad id tempus Botanicis Profeſſoribus pro inſtituto meo ſuſe nunc dicam.

Paucos abhinc annos novus hic coeptus eſt Hortus, ſub vitæ ſcilicet finem Auguſtiſſimæ Imperantis Mariæ Thereſiæ: glorioſiſſimum cujus Regnum Scientiis, ac Bonis Artibus (Mantuanis præſertim) proſperrimum ſemper exſtitit, atque lætiſſimum. Ipſa itaque Optima Imperatrix præcepit, ut Regio Urbis noſtræ opportunior aliqua deligeretur novi Viridarii Botanici inſerendi. Tanto ab iis, ad quos ſpećtabat, ſtatim, ut par erat, effećto mandato, præſens, in quo nunc floret, continuo locus deſignatur: ad mœnia nempe, prope veterem modo clauſam Urbis Portam, ac contra Templum D. Marci poſitus; qui locus Piæ olim Sodalitatis erat Sanctæ Mariæ A Secretis vulgo nuncupatæ. Præter Fanum (in quod fundendis ad Deum precibus frequentiſſime Sodales conveniebant) ejusdem loci pars reliqua ad Horti plerumque Olitorii modum, magno cum lucro exercebatur; potuitque idcirco præ aliis ad rem aptior non injuria exiſtimari.

Loco præſtituto, divenditoque item tum ſtatim juſſu Regio, legato Marcelli Donati liberalitate, ad ſui Viridarii Academici culturam, ampliationemque Prædio, frućtuum ejusdem pecunia hodierni Botanices Horti favore continuo eſt erogata: fałtusque ſimul Profeſſor D. Sebaſtianus Helblingius. Quod ſane cognomentum Rem Herbariam callentibus eſt plane notum ob veterem quemdam Ottonem Helblingium, Germanicis in Ephemeridi-

bus annorum noni, & decimi hujus ævi laudatiſſimum: ceu qui cum diu (ut docti ſolent alienis in locis commorari) in Oriente conſtitiſſet, univerſæ hinc ejus ampliſſimæ Regionis Plantarum notionem cumulate perfectam Vir ſapiens obtinuerat.

Sed & Sebaſtianus Helblingius non omnino Botanicis eſt ignotus Auctoribus, ac Studioſis. Scribente quippe Mitterparcherio in erudito ſuo Agriculturæ Dictionario pagina duodecima ſecundi Voluminis, cunctas Auſtriæ feraciſſimæ Vites Sebaſtianus noſter accurate enumeravit, nomenclatione uſus, methodoque Botanicorum. An autem Opella iſtæc fuerit evulgata, prorſus ignoro.

At non me fugit nonnulla vere, quæ in Boemicis Actis continentur, ad Naturalem Hiſtoriam pertinentia, Helblingium hunc noſtrum cum laude promſiſſe. Clarus ſane Eques Dominus Bornius, de Mineralogia maxime peritiſſimus, Sebaſtianum Helblingium magnopere in honore habet, atque commendat. Ego vero, præter hæc inſignia vere alieni judicii teſtimonia, certum affirmare queo, & ſummi cum erga Vegetabilia amoris, ac ſtudii: & ſummæ itidem eorundem intelligentiæ præclarum hic ſemper ſpecimen exhibuiſſe. Quod ex dicendis clare patebit.

Anno milleſimo ſeptingenteſimo octogeſimo circiter primo noſter Botanicæ junctim, ac Mineralogiæ Profeſſor, atque Horti, ſe rectore, fiendi Præſes Sebaſtianus, ſuas hic cœpit utriusque laudatæ Facultatis prælectiones habere, omnemque etiam tempeſtive, ac tempori in Hortum inſtruendum curam impendere. Ingenioſum, atque una a labore ſemper invictum in his gerendis germano animo, ac more ſe præbuit. Nam etſi

(non-

(nondum quippe juxta Hortum fuerat per illud tempus Professoris domus constituta) longissime incoleret; semel attamen, atque iterum in dies, spurcissima quavis tempestate neglecta, Hortum adibat suum: oculis, animoque omnia perlustrabat: rustica, veterum instar Romanorum, instrumenta contrectans, agri solo, foveis, prominentiisque passim insperso, æque ubivis complanando, operam dabat: suis ipse manibus locorum mensuras inibat: areolarum divisiones parabat: ferebat assidue; optimeque sic cuncta concinnabat, ut dum communi, in Medicis quam maxime excolendis Herbis, utilitati pro munere prospiceret: pluribus, variisque Topiariis Operibus, Semitis, Sediculisque virentibus ad amœnitatem, captandamque commodissime auræ refrigerationem factis: ac bene olenti ex Narcissis intexta, Polianthis, Ranunculis, ad areolas singulas consita sæpe, Vireti quoque Academici nitori, elegantiæque consuleret, quæ imperitos magis movet, quam utilitas. Neque vero, nisi se astante, quo recte e sententia quæque evenirent, potiora ad ejus cultionem ab agricolis, famulisque custodibus fieri præcipiebat; quibus item sæpenumero, horis minime prævisis, de improviso aderat: unde impigri suam quique Horto operam navarent.

In Plaga ad meridiem sita, ubi supra laudatæ erat Piæ Sodalitatis Fanum, Sacrariumque, consulto, ac sapienter Frigidarium, Atriumque pro Schola locavit: utraque sane admodum ampla, & excelsa, & venusta; aliaque ibidem in usus reliquos probe aptavit, distribuitque conclavia. Tot autem cum uno tempore obrueretur dissimilitudine, magnitudineque negotiorum: atque una constantissime vellet statis quibusdam majoris operæ die-

bus, pro ſingulari ſua ſedulitate, in rebus ſingulis intereſſe: haud raro accidit (dico quod eſt veriſſimum, etſi fidem vix capit), ut vel ferme ſub dio male, brevique in Horto cœnaret: vel flexo jam in multam veſperam die, adhuc incœnatus abiret. Nulli demum in omne tempus exercitationi, operæ, induſtriæque Virum egregium peperciſſe, auditione, atque exploratiſſima fama non ſemel accepi.

Jamque Hortus, ejusque paullatim rumor, atque exiſtimatio, tanto interveniente, atque allaborante Profeſſore, increbuerat; literatique jam Viri, Hortorum alibi Præſides, Doctoresque Botanicæ ſocietatem, fœdus, amicitiam cum Sebaſtiano Helblingio iniiſſe ipſi ſibi gratulabantur. Memini, ego certe, & ſcio, Præceptorem meum doctiſſimum Scopolium (cujus apud me æternum jure manebit recordatio) pluries audiviſſe dicentem, quædam ſe ab Mantuano Horto excepiſſe magni habita, & rara ſemina; accepiſſetque poſt etiam multo plura, ſi diutius Profeſſor hic noſter vixiſſet.

Aſt gnarus homo, & laboris patiens parum vixit. Nam unum plus minus poſt annum ab explicata Mineralogiæ, Botanicæque doctrina, ſuſceptaque ſtudioſi Vireti publici conſitione: cum die quadam, minime quo iret, animadvertens, citatiſſimo incederet paſſu, ſaxeæ columellæ medio violenter corpore impegit: exceptaque hinc Contuſione mortifera, acerbiſſimis aſſidue doloribus infelix tabeſcebat. Tutiorem, optimis adiutoribus Chirurgis, ingraveſcenti ut morbo medicinam afferret, Colurnum (ob Domum Auguſtam Suæ Regiæ Celſitudinis Ferdinandi Hiſpaniarum Infantis, & Parmæ Ducis jure celebratiſſimum) Regale, inquam Colurnum

petiit; ibique Ducis Ejusdem mandato, apud quem plurimum gratia valebat Helblingius, præstantiſſimi in Medicina, & Chirurgia exercenda Profeſſores, ardenti ſtudio ejus ſunt curationem aggreſſi; ac meo quidem judicio recte æger convaluiſſet, ſi confeſtim, ac ſine cunctatione illuc conceſſiſſet, fuiſſetque idcirco quamprimum inſtituta curatio. Itaque poſt trimeſtre, & amplius ſpatium ab adverſa valetudine, ut audivi dicere, acerrimos inter doloris morſus, æquo animo perlatos, ætate integra, miſellus occubit: nobisque præſertim magnum hercle reliquit deſiderium ſui.

Aequiſſimo literarum, atque ordinis cujusque literatorum æſtimatore, Regio Ipſo Ferdinando, Principe æque religioſiſſimo jubente, ac erogante, ejus cadaver elatum eſt magna funeris pompa: ſepultumque honorificentiſſime ibidem in majore Regii Colurni Templo, D. O. M. in honorem Beatæ Margaritæ ſacro; ſingulari quoque ad tumulum poſito lapide, cui titulum in ejusdem laudem fore inſcribendum rumor inceſſerat. Neque vero recte novi unquam, qua de cauſſa vel minime elucubratum: vel etſi factum, minime poſtea tale fuerit in ſepulcro inciſum Elogium; quod equidem hic poſtremo libentiſſime retuliſſem.

Tantam circiter ad annum Botanica Facultas tulit, luxitque jacturam; ac tum ſolum viſa eſt paullulum recreari; cum D. Angelum Gualandris Profeſſorem ſibi novum, ſuique una Vireti Præſidem ſalutavit. Qui equidem mox ab utroque accepto munere, Rei Botanicæ in Schola tradendæ totum ſe dedit, ac adulti jam Horti culturæ, amplificationi, commoditatibus, & ornamentis: quin vero & Hiſtoriæ Naturali, quam publice pariter

profitebatur. Inter Horti commoda, & ornamenta postremum illud haud censeo, erectam, novi Professoris inductu, biforem fuisse miræ altitudinis januam, cancellis ferreis ex imo ad summum rite protensis, ac superiori in parte, concinna quadam inæqualitate elaboratis, communitam: quæ spatiosum, plane, elegantemque omnino præbet ingressum.

Nec satis postea recens Professor contentus commissam sibi (quanquam pridem jam totam ferme cultam) noviter ad genium suum terram exercuisse, Hortumque in sex præcipue areolas: ampliores quatuor formæ quadratæ, medium, multoque maximam ejus partem tenentes: paullo minores binas, Triangulum Rectangulum exhibentes, primoque istas Horti aditu recta ad oculum utrinque objectas, bene distributum, fœcundiorem hinc, commodioremque ob interjectas plures semitas: ac nova item, ex Thuja Orientali confecta, viridis semper sepis plantatione, comtiorem, ad sua consilia, reddidisse; Conchis insuper, qua Octogona in medio: qua Elliptica prolongata: qua Orbiculari in Areolis, atque Horti extremitate, figura; quemadmodum ex annexo hic Typo patet, ad varietatem (quæ summa est ipsa per se formositas, & elegantia) belle ex saxo in ora undique circumstructis, ubique ornatum voluit; unde viva, ut fert occasio, e siphunculis recta cogitur ad magnam plerumque altitudinem aqua exsilire, non tam ad visus oblectamentum, locique dignitatem, venustatemque adaugendam: quam ad plus accomodæ, quod pluris æstimo, maximis potissimum in caloribus, rigationis festinationem. Profecto, ut singularia, quæ tum ad Alpinas, tum Aquatiles, aptis ad id (extra areolas) paratis locis alen-

das: grandioresque itidem multimodæ, & egregiæ notæ, in extrema, prope depictum scilicet prospectum, utrinque superstite Horti regione, sustentandas arbores gessit, mittam reliqua (in proposito ejusdem Typo satis, ut opinor, expressa): nihil sane factitiis hisce Fontibus elegantius, splendidius certe nihil, utiliusque pro re nostra poterat excogitari. Dignus ob hæc quæque, etsi non omnino cuncta absoluta, qui diutissime tantus, Professor a Botanica maxime viveret. Quanquam, Tullio affirmante — Nemo parum diu vixit, qui virtutis perfectæ functus est munere. —

De Gualandris Patria, ætate, indole, ingenii vi, eruditione varia, aliisque nobilissimum hic, ac sempiternum exstat monumentum, quod statim refero: nullum ut eximio Decessori meo, præstantibusque genere, ac virtute Mantuanis Civibus, singulariter ipsum, meritoque probantibus, a me desit obsequii, ac venerationis officium: Est autem in hæc præcise verba monumenti Chirographum exaratum a Domino Leopoldo Camillo Volta, Regiæ hujus Bibliothecæ Præfecto, primarioque nuperi universæ Literaturæ Mantuani Diarii Scriptore. Hominem hunc multis nominibus laudandum libens nomino, magnique sane facio.

Dictum jam accipe, Lector, de Angelo Gualandris Monumentum.

„ Æquum fuit semper Viros commendatione dignos „ post funera prosequi officiose, ut non solum merita eo„ rum justis afficiantur honoribus, verum & ad imitatio„ nem Posteri laudabiliter excitentur. Quapropter quum „ postremis his diebus defunctus sit Mantuæ Illustris „ Physicus Patavinus Angelus Gualandris, qui in Regio

„ Ducali Gymnasio, haud sine ingenii laude, Historiam
„ Naturalem publice professus est per annos V., non-
„ nulli ejusdem Amici, & Collegæ opportune duxerunt,
„ memoriam honestissimi Viri Posteritati transmittere.
„ Obtento igitur assensu Patrum Ordinis Servorum B.
„ M. Virginis, in quorum Æde sub titulo S. Barnabæ
„ depositus est in pace, conditusque in sepulcro, Soda-
„ lium SS. Sacramenti die septima hujus mensis prædic-
„ tus Illustris Physicus, lapidem cum sequenti inscrip-
„ tione in area Templi media communi impensa collo-
„ carunt. „

„ Angelo. Gualandris
„ Philosopho. Et. Medico. Patavino
„ Rerum. Naturalium. Cognitione
„ Itineribus. Scriptisque. Claro
„ De. Rebus. Præsertim. Georgicis
„ Apud. Mantuanos. Optime. Merito
„ Morum. Suavitate. Et. Præstantia
„ Domi. Forisque. Acceptissimo
„ Immature. Vita. Functo
„ VIII. ID. Decembr. CIϽIϽCCLXXXVIII
„ Amici. Et. Collegæ. Mœstissimi
„ Posuerunt. Benemerenti. IN. Pace
„ Qui. Vix. Ann. XXXVIII. Mens. V̄. D. ĪĪ.

„ *Nomina autem ipsorum, sequuto Cognominum ordine Alphabetico, hæc sunt:*

„ Ferrantes Agnelli Soardi Marchio, & Coloniæ Agra-
„ riæ Præses.

„ Franciscus Archii, & Sacri Romani Imperii Comes,
„ & Coloniæ Socius.

„ Franciscus Biondi Comes, & Coloniæ Socius.

„ Joſeph Bonazzi, Coloniæ Socius.

„ Matthæus Borſa, a Secretis Regiæ Academiæ Scien-
„ tiarum &c.

„ Aloyſius Cavriani Marchio, & Coloniæ Socius.

„ Joannes Baptiſta, Sacri Romani Imperii Comes De Co-
„ loredo, Coloniæ Socius.

„ Aloyſius Faſſati Marchio, Eques Hieroſolymitanus,
„ & Coloniæ Socius.

„ Jacobus Filiaſi Comes, & Coloniæ Socius.

„ Joſeph Garofoli, Coloniæ Socius.

„ Antonius Pinazzo, Studiorum Regens in Regio Du-
„ cali Gymnaſio.

„ Franciſcus Sartoretti, Coloniæ Socius.

„ Joachimus Scaroni, Coloniæ Socius.

„ Dominicus Todeschini, Juris Conſultus, Coloniæ Socius.

„ Leopoldus Camillus Volta, Regiæ Bibliothecæ Præ-
„ fectus. „

„ Quæ porro Societas, orans prædictos Patres Ordi-
„ nis Servorum B. M. Virginis, quod retenta eorum in-
„ dulgentia, Monumentum in eodem loco, ubi nunc
„ poſitum eſt, diu ſervent incolume, ita ut nemo illud
„ aliquando valeat diſtrahere: orat etiam Reverendum
„ Patrem Priorem ejusdem Collegii, ut præſens Chiro-
„ graphum nomine ipſius Societatis accipiat, inque Ta-
„ bulario Ædis diligenter cuſtodiat, ne lateat unquam
„ in poſterum memoria depoſitionis prædicti deſidera-
„ tiſſimi Viri, cujus Anima requieſcat in pace. Amen. „

„ Actum Mantuæ die quinta decima Menſis Decem-
„ bris 1788. Indictione ſexta.

„ Ad Mandatum Societatis proprium.

„ *Leopoldus Camillus Volta.* „

Plura de Angelo Gualandris dicere non eſt opus poſt ingenuam adeo, perſpicuamque publici erga eum judicii ſignificationem. Quæ quidem & ipſa, quanquam Homini, Phyſicis, atque Agrariis ſuis ſcriptis in Literatorum memoria per ſe ſemper victuro, minus neceſſaria; tamen eſt præclariſſima, neque erat reticenda.

Plus quam biennium ab Angeli Gualandris obitu, ſua caruit Botanices Cathedra Moderatore. Hanc ipſe, qui hæc ſcribo, omnibus certe ingenio, nec non ætate inferior, una cum Vireti Academici regimine, viginti duos abhinc menſes, pro mea tenuitate ſuſtineo. Quæ priore anno, nempe milleſimo ſeptingenteſimo nonageſimo primo (de habita per me Schola non loquor, ceu quæ ad hujus Commentarioli ſcopum nihil illa pertineat) ad Horti commoditates fecerim, ex præpoſita ad emiſſum meum Plantarum Indicem Epiſtola facile cuique conſtabunt; ad quam benevolum Lectorem remitto, ne videar ſine cauſſa velle modo de me loqui, atque jam relata ad nauſeam usque repetere: quod eſt utrumque ab naturæ, inſtitutique mei ratione prorſus alienum. Quæ autem vix proxime elapſo anno milleſimo ſeptingenteſimo nonageſimo ſecundo, altero quidem a demandata mihi Horti Publici adminiſtratione, ad hujus ornatum, utilitatemque geſſi: præter erectum contra novas fores haud mediocris magnitudinis, ut novarum (de quibus ſupra jam dixi, cum de Angelo Gualandris Deceſſore meo ſermonem haberem) amplitudo, & dignitas forium poſtulabat: nec ineleganter omnino depictum Proſpectum; ac Notas itidem Arithmeticas, relativum cujuscumque Stirpis numerum enuntiantes (lateritio cocto operi, plantationum in areolis diviſiones, ſubdiviſiones-

que circumeunti, fugaci tantum atramento olim fuperfcriptas), fchedulis nunc metallicis, colore, oleo diluto, bene pictis, ad venuftatem, ac perpetuitatem impreffas; præter terram, quam plerumque ubivis tenuem, ac jejunam reperi, partim jam immutatam; locumque poftremo ad dubia, nova in germinatione, femina pernofcenda, in remota Horti laeva parte non ita pridem ftatutum; præter hæc, inquam, parva quidem per fe fingula, fed multa tamen, multique fimul omnia fumtus: fubfequentia infuper ad ornatum æque atque ad commodum aptanda curavi.

Duas videlicet ad dexterum, ftatim in ingreffu Horti, latus, quam proxime feptum calce firmatum fitas, neglectasque hactenus humi portiones, ipfoque cum fepto angulum efficientes; neque vero mea fententia prorfum temnendas: addita item ad fimilitudinem reliquæ, pari Thuiæ Orientalis crefcente fepe, colui, exornavique: magno etiam Tullio, cujus plurimum femper ab omnibus haberi in honore debet auctoritas, id mihi quodammodo peropportune fuadente „ Laudato" (jure ait per omnia doctiffimus Romanæ Eloquentiæ Princeps) „ Lau„ dato ingentia rura, exigua colito. „ — Ac fi per me modo præftita, atque enarrata, minus integra vera cuipiam viderentur, dubitanti pariter, ac cenfori, fi forent, nofter in omne tempus, ad quæque cominus perluftranda, liberrime patet Hortus; patebitque femper interritus, fecurusque de veritate.

Univerfi porro, tum quoad numerum, tum quoad fpeciem, delectumque Plantarum, eodem anno millefimo feptingentefimo nonagefimo fecundo, Horti proceffum, evulgata jam a principio vertentis anni millefimi

ſeptingenteſimi nonageſimi tertii, favente Deo, prior ad meum Plantarum Catalogum Mantiſſa planiſſime, veriſſimeque declarat. Quæ uberior hercle, ac fortaſſe præſtantior prodiiſſet in lucem: niſi invidorum quorundam, Hortique olim ſervorum nequitia, & fraude, pretioſis fuiſſem nonnullis Stirpibus inopinanter orbatus; dum ſcholaſticis præteriti nuper anni milleſimi ſeptingenteſimi nonageſimi ſecundi feriis Bononiam, Hetruriamque, ſtudiorum meorum cauſſa, contenderam. Atqui quæcumque modo Mantiſſa ſit, publici jam eſt facta juris; eamque nemo non quit facile conſulere, atque una etiam cum prædicto meo Plantarum Indice, ſeu Catalogo, ſi volet, comparare: quo de hodierno noſtri Vireti Botanici Academici ſtatu certior omnino reddatur.

Utinam ipſe (extremo tamen demto, longeque ſemper amoto) Deceſſorum meorum, de quibus meritiſſimo hac in Hiſtoria cum laude ſcripſi, exempla poſſem imitari! Et quoniam parum ingenio valeo, diligentia ſaltem multum abundem.

Additamentum.

Poſteaquam cuncta perſcripſeram, opportune mihi ſe obtulit Vindobonenſis Imperialis Aulæ Diplomatis expoſitio: quæ cum in propoſitum id meum optime quadret (de Horti enim Botanici in Urbe Mantua inſtitutione, præter alia, fuſe ſatis tractat), eam idcirco ex Italica Lingua fideliter latine redditam hic placet exponere; quo tanti monumenti acceſſione, mea ornatior evadat Hiſtoria, ſplendidior, atque probatior. Eſt autem laudata Regii Diplomatis expoſitio, vernaculo noſtro ſermone *Avviſo* inſcripta, Mantuæ typis impreſſa, & pro-

mulgata sub die quarta Octobris anni millesimi septingentesimi octogesimi; ac subsignata Colloredo, qui tunc temporis sollertissimus erat omnium Mantuæ Studiorum Moderator, ac Regiæ itidem Scientiarum, & Artium Mantuanæ Academiæ Præfectus. Dolenter profecto Comitem amplissimum Carolum Colloredo, jamdudum morte deletum nomino: Equitem sane generis præstantia, ac summæ religionis, virtutisque: & magni etiam suam hanc in Patriam amoris laude, omnium adhuc ore celeberrimum. Multa porro, ac præclara, quæ Nobilissimum Virum singulariter facta commendant, quæque facile, verissimeque proferri possent, silentio cogor præterire, ne ad aliena ab hujusce scriptionis scopo, mea longe nimium excurrat oratio.

Itaque laudati hæc est Regio-Imperialis Diplomatis per supra memoratum Comitis Caroli Colloredo edictum expositio.

„ Ad plurima " (sic expresse se habet) „ Ad plurima, „ eaque certe insignia, quæ jampridem Augustissima Ro- „ manorum Imperatrix, Germaniæ, Hungariæ, Bohe- „ miæ Regina Apostolica, Mantuæ, ac Mediolani Dux „ Maria Theresia, juvandis Mantuanorum Civium rebus, „ beneficia contulit, ac commoda; illud plane magno „ Suæ Cæsareæ Majestatis dignum animo recens acce- „ dit, novæ scilicet in hoc Regio Ducali Gymnasio mox „ Scholæ aperiendæ: cujus quidem supremo nutu nu- „ perrime Professor electus & constitutus D. Sebastianus „ Helblingius (Helbling), *de quo jam supra copiose satis* „ *egimus*, Naturalem Historiam, nec non Rem Medicam „ publice explanabit; addita quoque in ipso Regali Di-

„ plomate juſſione Horti Botanici Officinalis quam pri-
„ mum hic inſtruendi. „

„ Quia vero novum id ſapientiſſimum Clementiſſimæ
„ Imperatricis Reginæ conſilium eo maxime ſpectat, ut
„ ii potiſſimum vere, optimeque proficiant, qui Phar-
„ maceutices ſtudio dant operam: quod ſane univerſæ
„ humanitati tam eſt utile, ac neceſſarium, quam utilis,
„ ac neceſſaria vitæ hominis conſervatio; hinc ad ube-
„ rem fructum percipiendum, qui nempe ſaluberrimi eſt
„ hujus inſtituti finis: de mandato, ad Regium Studio-
„ rum Præſidem huc miſſo, de mandato, inquam Ex-
„ cellentiſſimi Domini Comitis Caroli De Firmian Au-
„ ſtriacæ Inſubriæ plena cum poteſtate Adminiſtri, &
„ Mantuæ Progubernatoris, Juvenes quotquot Pharma-
„ ceuticæ Artis cultores aſſiduam poſthac navare ope-
„ ram tenebuntur Botanicis, atque Hiſtoriæ Naturalis
„ Prælectionibus, quas paullo ſupra nominatus Profeſſor
„ erit proxime habiturus: Chymiciſque itidem D. Nico-
„ lai Bertucinii, qui multo jam ante ut Chymicus Pro-
„ feſſor hic adlaborat. Quin etiam nemo unus ad medi-
„ camina deinceps conficienda probabitur, ni ſubſcrip-
„ tam primum, a Profeſſoribus certam fidem exhibeat,
„ ſe in hæc Studia ad biennium incubuiſſe vel in Regiis
„ hisce, aut Mediolanenſibus Scholis, vel in Publica Ti-
„ cinenſi Academia. „

„ Ne autem ſola ad Prælectiones ejusmodi audiendas
„ frequentia huic adimplendæ præſcriptioni ſatis eſſe cre-
„ datur, Juvenes quotquot monitos volumus: quod an-
„ tequam ſuæ in ſcholaſticis exercitationibus aſſiduæ præ-
„ ſentiæ teſtimonium referant, licitum, liberrimumque
„ omnino Profeſſoribus erit ipſos examini diſtricte ſubji-

„ cere, iis tamen aſtantibus, quos huic rei aptiores lau„ datus Studiorum Præfectus cenſuerit; quoties nullum „ antea per literarios habitos ludos, ab earundem Facul„ tatum Profeſſoribus propriis in Scholis præſtitutos, ſui „ profectus ſpecimen, atque experimentum ediderint. „ Jure autem utentur proprio Magiſtri, prælaudatam „ ſuis Auditoribus approbationem libere denegantes, ubi „ de eorum in ejusdemmodi Studiis peritia, nullo ſatis „ certo conſtet vel publico, vel privato ſaltem periculo. „

„ Cum denique Studia hæc ipſa non ad Juvenes tan„ tum Pharmaceutices arti deditos, verum & alios Op„ timarum Scientiarum cultores pertinere quodammodo „ poſſint; omnes idcirco cujusvis ordinis, atque inſti„ tuti homines ad eadem ſtatim capeſſenda ſummopere „ incitantur, annuis item ad præmium, ex Regalis hu„ jus Academiæ cenſu eliciendis, centum, ut vocant, „ Florenis conſtitutis: iisque indiſcriminatim quum Lai„ cis, tum Eccleſiæ addictis impertiendis, qui ingenio, „ virtuteque probata in hoc Studiorum genere plus ce„ teris enituerint. Curet itaque unusquisque Noſtratum „ tam egregiæ voluntati, atque optimæ, acquiſſimæ„ que Regiæ Aulæ invitationi, ac votis pro viribus „ continuo reſpondere. „

Hactenus Regio Cæſarei Præſcripti declaratio, juxta emiſſum citato ſuperius anno, ac die Mantuanum Edictum.

Equidem pro ſua quique facultate reſpondere ſane ſe velle debebunt ingenioſiſſimi plerumque Mantuæ prognati, tot undique fortunarum una ſocii, atque participes. Clementiſſimâ namque Imperatrix Regina Apoſtolica Maria Thereſia non contenta modo graviora primum donaviſſe Vectigalia: veterem Fiſci legum rigorem tem-

peraſſe: Agrorum faviſſe cultioni: Annonæ copiam, Com mercia; omne denique ſive Commune, ſive Privatum Bonum, Induſtriamque non tam patrocinio, quam liberaliſſimis, contra Ærarium Proprium, ultro latis legibus adauxiſſe (quemadmodum publica ex marmore conſtructa grati in Munificentiſſimam Imperantem hujusce Urbis animi monumenta teſtantur): non hæc, inquio, ſatis habens tam large cuncta pro Mantuanis feciſſe, intentum quoque Maxima Imperatrix ad utiliora ſemper Studia promovenda adjecit animum, ut ne quid Suæ Mantuæ in poſterum tempus commodi deeſſet, ac decoris: nec vero inſigne ullum Ejus in Urbem ipſam benevolentiæ, munificentiæque argumentum.

Quæ cum ita ſint, nemo plane exſtat Mantuanorum Civium, qui Auguſtiſſimæ, poſt collata vix ferme tot omnigena beneficia, fato functæ, Regiisque pariter Auguſtiſſimis Ejusdem, immature adeo demortuis Liberis, Joſepho II, ac Leopoldo II, Egregiæ Parenti virtute ſociis, ac paribus, Supremam in dies Felicitatem; viventi vero reliquæ Auſtriacæ Imperiali Genti: potiſſimeque Dominatori modo Inclyto Cæſari, ac Regi Apoſtolico Franciſco item II, florentiſſimam juventam, viride ſenium, & læta ſemper, ac fauſta omnia diligentiſſime, & ex animo non adprecetur.

Explicatio Proſpectus Horti Academici Mantuani.

A. Introitus ad Hortum.
B. Triangulum Aurantiis hinc inde diſpoſitum.
C. D. Areolæ binæ triangulares pro Pharmaceuticis plantis.

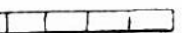
E. Quadratum pro Graminaceis.
F. — — — pro Umbelliferis.
G. — — — pro Plantis annuis.
H. — — — pro perennibus Clima noſtrum ferentibus.
I. Locus prominens parvuli collis formam gerens pro ſubalpinis plantis. In ejus apice Marcello Donati monumentum conſtituendum erit.
L. Aquatilium plantarum ſitus.
M. Exoticarum arborum locus.
N. Hic ſuperſtructa eſt Machina Hidraulica. per quam aqua octo conchis in centro cujuslibet areæ poſitis communicatur, ibique ad libitum retinetur, & exſilit.
O. Arboreta.
P. Locus pro terris aptandis, & fovea pro fimo.

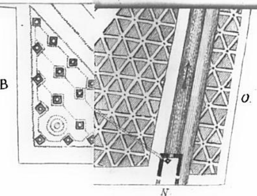
Plantæ perennes æſtatem ſolum ſub dio ferentes, adeoque in ollis collocatæ ſuper marmoreas concharum oras transferuntur & in una quidem Odoratarum ſeries, in altera Bulboſarum, in tertia Venenatarum ... & ſic porro conſtantiſſime locantur.

Omittitur delineatio Caldarii, nove reficiendi, ſicut in præfatione ad Catalogum horti Mantuani adnotavi.

Ulterior explicatio per Hiſtoriam Horti ſatis ſuperque patet.

Scala dimenſionis ad latus poſita eſt.

B
O.
N

